

Presidentti Kari Kuusiniemi

2.10.2024

KHOhal/2441/2024

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan kunta- ja hyvinvointijaostolle

LAUSUNTO ESITYKSESTÄ VALTION TALOUSARVIOKSI VUODELLE 2025

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan kunta- ja hyvinvointijaosto on pyytänyt korkeimmalta hallinto-oikeudelta lausuntoa hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2025 (HE 109/2024 vp). Erityisenä teemana ovat talousarvioesityksen paino- ja kipupisteet. Lausuntonani esitän kunnioittavasti seuraavan:

Yleiset lähtökohdat

Hallituksen esityksessä todetaan oikeusministeriön hallinnonalan pääluokkakohtaisessa selvitysosassa seuraavaa:

Oikeusministeriö ylläpitää ja tukee yhteiskunnallista vakautta vahvistamalla oikeusvaltiota, demokratiaa sekä perus- ja ihmisoikeuksia. Oikeusvaltion ja demokratian vakaat rakenteet tukevat kriiseistä selviytymistä ja vahvistavat osaltaan yhteiskunnan resilienssiä. Oikeudenmukainen, yhdenvertainen ja kestävä yhteiskunta perustuu luottamukseen ja yhteistoimintaan. Vakaa ja luotettava oikeusjärjestelmä on yhteiskunnan ja kansantalouden suotuisan kehityksen perusedellytys.

Huolehtiminen hyvästä hallinnosta, oikeusjärjestelmän selkeydestä ja jatkuvuudesta, kansalaisten oikeusturvasta ja tarvittavien lainsäädäntöratkaisujen johdonmukaisuudesta on [nykyisessä kriisin ja riskien sävyttämässä toimintaympäristössä] entistäkin tärkeämpää. Panostaminen kansalaisten osallistumismuotojen monipuolisuuteen, samoin kuin yrityksiä koskevan sääntelyn kilpailukykyyn on tärkeää. Haavoittuvassa ja heikommassa asemassa olevien turvaaminen on entistäkin tärkeämpää.

Tuomioistuinten osalta on kirjattu seuraavaa:

Tuomioistuinlaitoksen vaikuttavuustavoite on, että tuomioistuimissa käsiteltävät asiat ratkaistaan joutuisasti, laadukkaasti ja kohtuullisin kustannuksin. Toiminnan kehittäminen ylläpitää laatua sekä edistää ratkaisutoiminnan joutuisuutta ja taloudellisuutta. Tuomioistuinten toimintatapoja kehitetään, jotta ne ovat mahdollisimman tehokkaita ja vastaavat parhaita käytäntöjä. Tavoitteena on myös, että oikeusturva toteutuu yhtäläisesti koko maassa. Perus- ja ihmisoikeudet toteutuvat asioiden käsittelyssä ja ratkaisemisessa.

Tuomioistuinlaitoksen merkitys ja toiminta on yhteiskunnassa tunnettua ja tuomioistuinlaitokseen luotetaan. Oikeusasteiden roolien ja tehtävien tulee olla selkeitä.

Korkeimman hallinto-oikeuden henkilötietojen käsittelyyn ja tietosuojaan liittyvät tiedot ovat saatavilla www.kho.fi
Uppgifter gällande behandlingen av personuppgifter i högsta förvaltningsdomstolen och dataskydd finns tillgängliga på www.hfd.fi

Oikeudenkäynnin painopisteen tulee olla ensimmäisessä asteessa. Laadukkaasti toimiva ensimmäinen oikeusaste lisää luottamusta ja vähentää tarvetta muutoksenhakuun. Ylimpien oikeusasteiden toiminta painottuu ennakkoratkaisujen antamiseen.

Hallintotuomioistuinten osalta puolestaan lausutaan seuraavaa:

Hallintotuomioistuinten ratkaisut ohjaavat julkisen vallankäytön lainmukaisuutta ja antavat oikeussuojaa yksityishenkilöille, yrityksille ja muille yhteisöille suhteessa julkiseen valtaan. Hallintotuomioistuinten ratkaisuilla ja käsittelyajoilla voi olla vaikutuksia yhteiskunnan toimintaan ja kilpailukykyyn laajastikin.

Edellä selvitysosasta poimitut kirjaukset ovat keskeisiä ja tärkeitä. Ne osoittavat selkeästi tuomioistuinlaitoksen merkityksen yhteiskunnallisen vakauden ja luottamuksen ylläpitäjinä turbulentissa maailmassa. Erityisesti hallintotuomioistuinten kannalta on paikallaan alleviivata perusteluissa korostettua yhteyttä yhteiskunnan ja kansantalouden suotuisaan kehitykseen sekä kilpailukykyyn. Nykyisessä valtiontalouden tilanteessa näitä näkökohtia onkin syytä painottaa.

Oikeudenhoidon selonteon myötä tuomioistuinlaitoksen rahoitusta on oikeasuuntaisesti kehitetty pitkäjänteisemmälle pohjalle. Kun selonteon tuloksena tuomioistuinlaitoksen määrärahat perustuvat pitkäaikaiseen kehysrahoitukseen eikä selviytyminen ole enää kiinni vuosikohtaisista talousarvioista, tuomioistuinlaitoksen taloussuunnittelu on helpottunut. Tällä on myös tärkeä oikeusvaltiollinen, tuomioistuinten riippumattomuutta tukeva merkitys. Tuomioistuinlaitoksen kannalta arvioitiin lupaavasti, että kehyskaudella 2025–2027 tuomioistuinlaitoksen henkilöstöä voitaisiin lisätä merkittävästi (36 htv), mitä pidettiin tärkeänä signaalina tuomioistuinten kuormittuneelle ja ylityöllistetylle henkilöstölle. Nyt sinänsä ymmärrettävät toimintamenosäästöt (muiden tuomioistuinten kuin korkeimpien oikeuksien osalta 550 000 euroa) uhkaavat leikata osan tästä tarpeellisesta lisäyksestä, minkä lisäksi näyttää siltä, että lisäys perustuisi ainakin osin määräaikaisiin virkasuhteisiin. Koska tuomioistuinten kulut ovat valtaosin henkilöstökuluja, lisääntyneiden toimitila- ja ICT-kulujen kompensoiminen helpottaisi henkilöstömääriin kohdistuvaa painetta.

Määrärahojen riittämättömyys johtaa vääjäämättä asioiden käsittelyn viivästymisiin. Perusrahoituksen niukkuus estää pitkäjänteisen rekrytointipolitiikan, ja määräaikaisten virkasuhteiden suuri määrä johtaa jatkuvaan perehdytyskierteeseen ja tyhjäkäyntiin, kun virkoja on henkilöstön siirtymisen vuoksi runsaasti täyttämättä.

Hallintotuomioistuimiin kohdistuu niin poliittisten päättäjien kuin elinkeinoelämän ja suuren yleisönkin taholta kovia paineita. Toiveet talouden elpymisen, uusinwestointien ja vihreän siirtymän kannalta keskeisten asioiden ratkaisemisesta mahdollisimman pikaisesti ovat ymmärrettäviä. Silti on paikallaan muistuttaa, että tuomioistuinten roolina on antaa oikeusturvaa eri osapuolille hyvin perustelluin päätöksin, jotka tehdään oikeudenmukaisessa oikeudenkäyntimenettelyssä riittävän selvityksen pohjalta asiantuntevasti. Osaavan henkilöstön määrä on tässä keskeinen minimittekijä, mutta luonnollisesti tuomioistuinten tulee myös kehittää sisäisiä prosessejaan edellä mainittujen vaatimusten rajoissa. On tärkeää, että nämä näkökohdat otetaan huomioon sekä (muille kuin ylimmille) tuomioistuimille osoitettavan määrärahan mitoituksessa, että sen kohdentamisessa eri tuomioistuimille.

Korkeimman hallinto-oikeuden toiminnallinen ja rahoitusnäköy

Suomalaisen oikeusturvajärjestelmän perusteisiin kuuluu jokaisen oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin riippumattomassa tuomioistuimessa sekä hallintopäätösten yleinen valituskelpoisuus. Korkeimman hallinto-oikeuden tehtävänä on antaa oikeus- ja

hallintokäytäntöä ohjaavia ratkaisuja ja siten osaltaan valvoa julkisen vallankäytön laillisuutta. Samalla annetaan oikeussuojaa yksittäisissä muutoksenhakuasioissa. Hallintolainkäyttöasioissa muutoksenhakukäsittelyn riipeys on oikeusturvan keskeinen elementti. Nopeasti toimiva muutoksenhakujärjestelmä turvaa myös yhteiskunnan ja talouden toimintaa. Epävarmuus ihmisten tulevaisuutta ja turvallisuutta koskevien asioiden, kuten lastensuojeluasioiden ja turvapaikka-asioiden, viivästyessä ei ole rahana mitattavissa. Julkistaloudelliset ja yritystaloudelliset menetykset, jotka aiheutuvat esimerkiksi verotusta, julkisia hankintoja, kilpailua, maankäyttöä ja ympäristöä koskevien muutoksenhakujen liiallisesta kestosta, ovat moninkertaiset verrattuna pieniin määrärahatarpeisiin. Riittävästi rahoitettu hallintolainkäyttö lisää kansalaisten luottamusta oikeusvaltioon.

Korkeimman hallinto-oikeuden työtilanne on kehittynyt viime vuosina suotuisaan suuntaan. Saapuvien asioiden määrä on vähentynyt ja valituslupajärjestelmän käyttöön saaminen yhdessä erittäin sitoutuneen ja osaavan henkilöstön avulla ovat johtaneet vireillä olevien asioiden määrän merkittävään vähenemiseen (tällä hetkellä alle 1 500 asiaa). Yksinkertainen ja oikeusturvaa kokonaisuutena parantava lisätehostamismahdollisuus, josta korkein hallinto-oikeus on tehnyt jo vuosia perusteltuja esityksiä, olisi valituslupajärjestelmän ulottaminen myös hallinto-oikeudessa ratkaistuihin tahdonvastaista huostaanottoa koskeviin asioihin, joita tulee vireille satoja vuosittain.

Asiakuorman keveneminen on vastaavasti antanut mahdollisuuden ottaa vireille tulleet asiat pikaisesti haltuun, minkä ansiosta myös käsittelyajat ovat lyhentyneet (kuluvana vuonna ratkaistujen kaikkien asioiden keskimääräinen käsittelyaika 6,1 kuukautta ja mediaani 5,3 kuukautta). Samalla on voitu erityisesti panostaa oikeus- ja hallintokäytäntöä ohjaavien ennakkopäätösten laatuun. Myös vanhimpia vireillä olleita asioita on ratkaistu tehokkaasti.

Korkeimmassa hallinto-oikeudessa ei enää ole määräaikaista (ylimääräisiä) oikeusneuvoksia. Esittelijäkunnasta sitä vastoin melko suuri osa on määräaikaista, mutta suurimmaksi osaksi virkavapauksien vuoksi. Henkilöstöstrategiassa on panostettu lainkäytön toimintaa tukevan ja avustavan henkilöstön hyödyntämiseen, mikä antaa tuomareille mahdollisuuden keskittyä ydintehtäviinsä.

Vuodelle 2025 esitetty määräraha turvaa – erityisesti käytettävissä olevat siirtyvät määrärahat huomioon ottaen – korkeimman hallinto-oikeuden toimintaedellytykset. Myös korkeimmalle hallinto-oikeudelle kohdistettu lisästä 350 000 euroa on kestettävissä.

Lopuksi on kuitenkin korostettava, että korkeimpaan hallinto-oikeuteen saapuvien asioiden määrässä on ollut merkittävää ajallista vaihtelua. Selkein esimerkki ovat vuoden 2015 turvapaikan hakijoiden määrän moninkertaistumisesta aiheutunut saapuneiden asioiden nopea ja merkittävä kasvu hallintotuomioistuimissa vuosina 2016–2020. Tästä syystä on välttämätöntä ensinnäkin jatkaa määrätietoista työtä toimintavalmiuden pitämiseksi korkealla tasolla ja siirtyvien määrärahojen maltillista hyödyntämistä ja toiseksi varautua lisärahoitustarpeisiin pitemmällä aikavälillä.